

To (nie) dom? Proces negocjowania normalności na przykładzie komunikacji dotyczących architektury użytkowej

Tło teoretyczne

Rozwój projektu

Niniejszy artykuł prezentuje etap projektu badawczego, który na podstawie pierwszego pilotażowego badania [por. Siemes 2011a] rozwinął się (i cały czas się rozwija) w stronę badania szerszego tematu asymilacji rzeczy nienormalnych w komunikacji. Jako przykładową scenę, na której przebiegają odpowiednie komunikacje, wybrane zostały forum internetowe dotyczące architektury i komentowane tam projekty architektury nowoczesnej. Badanie analizuje umieszczone przez użytkowników i gości forum komentarze na temat projektów przedstawionych tam jako nowoczesne, niezwykle (np. w odniesieniu do miejsca ich powstania, kształtu lub podobnych cech) itp.

Podczas kiedy badanie pilotażowe zajmowało się komentarzami dotyczącymi jednego wybranego projektu prezentowanego na forum i służyło wypracowaniu kluczowych dla dalszych badań kategorii (szczegóły – patrz ramka 1), kolejne badania mają nie tylko sprawdzić i rozwinąć wypracowane już wymiary i kategorie na szerszej podstawie materiałowej, lecz też pomóc zrekonstruować problem, jak w procesie komunikacji wytwarzane są obszary „własnego” vs czegoś „innego” oraz na jakich obszarach i w jaki sposób to, co jest uznawane za „normalne”, odgraniczone jest od nienormalnego (patrz ramka 2). Chodzi też zatem o szerszy temat tożsamości i autowizerunku kulturowego w odniesieniu do architektury oraz o strategię i sposoby jego negocjowania w komunikacji.

rozwój projektu I	
badanie pilotażowe	wybrany projekt architektury mieszkalnej szczegółowa analiza 109 komentarzy
cel	poznanie zakresu badań systematyzacja obszarów komentowania opracowanie pierwszych kluczowych kategorii konkretyzacja perspektywy badawczej formułowanie dalszych pytań i hipotez badawczych
wynik	zaakcentowanie obserwacji procesu konstruowania normalności szczególny nacisk na aspekt konstruowania „własnego” wobec „obcego”
kontekst metodologiczny proba realizacji podejścia procesualnego w badaniach (por. grounded theory, badania generujące teorie)	

Ramka 1. Rozwój projektu I

Źródło wszystkich ramek w tym artykule: opracowanie własne na podstawie slajdów z prezentacji.

rozwój projektu II	
badania kolejne	kolejne projekty na stronie bryla.gazetadom.pl zakładka „dom” wybór: architektura nowoczesna lub przedstawiona jako nowoczesna lub też „niezwykła” (kształt domu, miejsce itp.), domy mieszkalne jedno lub kilku-rodzinne, projekty zrealizowane i zamieszkane, ilość zdjęć ≥ 5 zdjęcia domu i/lub wnętrza ilość komentarzy ≥ 10
cel	powiększenie podstawy materiału sprawdzenie i stabilizacja rozwiniętych obszarów komentowania i kategorii analiza szczegółowa wypowiedzi dotyczących konstruowania „własnego” oraz tożsamości/autowizerunku kulturowego na obszarze architektury

Ramka 2. Rozwój projektu II

Ciągłą kontynuację procesu opracowania tego badania i stopniowy dobór bazy materiałowej (jeden projekt i dotyczące go komentarze w badaniu pilotażowym oraz kolejne projekty/teksty na kolejnym etapie) metodologicznie można umie-

ścić w kontekście podejścia jakościowego. Umożliwia ono design procesu badawczego, pozwalającego na uwzględnienie dochodzących w trakcie badania wyników. Poprzez taką możliwość dołączania nowych perspektyw, odkrytych w ciągu pierwszej fazy badania, można uzyskać całościowy obraz pola określonego w zainteresowaniu badawczym. W ten sposób niniejsze badanie wpisuje się w kontekst badań generujących teorię o badanym zjawisku [por. Krotz 2005] i jednocześnie może pomagać w sprawdzaniu tego, o ile i w jaki sposób odpowiednie podejścia opracowane ze względu na potrzeby innych dyscyplin naukowych mogą dostarczyć podstawę metodologiczną nauce o komunikacji. Opisany rozwój samego projektu badawczego sterował go w kierunku takiej metodologii, która uwzględnia charakterystykę ogólnego pola badawczego, tj. komunikacji. Metodologia ta ze względu na to, że komunikacja odbywa się procesualnie i nie jest uchwytana w formie statycznej i ostatecznej, sama powinna być elastyczna i pozwolić na to, aby można było krok po kroku rekonstruować wybrany obszar, rządzące w nim reguły i funkcje obserwowalnych na tym obszarze elementów oraz dostosować się w przebiegu projektu badawczego do nowych aspektów poznawczych. Niniejszy projekt, równocześnie ze zbieraniem ciekawych wglądów w odniesieniu do wybranego tematu, może stanowić krok w kierunku opracowania adekwatnego podejścia ze względu na problemy badawcze w ramach nauki o komunikacji [więcej na ten temat por. Fleischer 2008a i Siemes 2011].

Perspektywa badawcza

Badane komentarze ujmować można jako produkty komunikacyjne wynikające z procesu kognitywnej asymilacji obiektów świata postrzeganego. Badaniu podlegają tu zatem komunikacyjne produkty procesu integrowania obiektów architektonicznych w odpowiedni obszar rzeczywistości komunikacyjnej.

Kontekst teoretyczny takiego ulokowania badanych tekstów wychodzi od koncepcji ujmującej komunikację jako mechanizm, w ramach którego wytwarzane są obiekty trzeciej – tzn. komunikacyjnej – rzeczywistości (w relacji do pierwszej i drugiej rzeczywistości, tzn. świata fizycznego oraz świata biologicznego – por. Fleischer 2008: 68ff). Obiekty te powstają przy tym w ramach procesu komunikacyjnego poprzez ich integrowanie w konteksty znaczeniowe. W ten sposób nie są one niezmiennymi jednostkami, lecz są ciągle modyfikowane i negocjowane, a przez to urzeczywistniane. Z drugiej strony, siłą rzeczy, muszą być również dopasowane do wcześniej wynegocjowanych kontekstów znaczeniowych i wynikających z tego oczekiwań (oraz oczekiwań oczekiwań – por. Schmidt 1999: 128) działających w komunikacji. Oznacza to m.in., że w komunikacji obowiązuje pewien obszar normalności, do którego obiekt, taki jak „dom mieszkalny”,

musi być odniesiony, kiedy ma jako taki zostać zasymilowany. Chyba że zostaje on skategoryzowany właśnie nie jako „dom mieszkalny”, lecz coś innego. Wtedy jednak znowu ten nowy obiekt będzie odniesiony do odpowiedniego zakresu normalności panującego w tamtym obszarze. Odpowiedni zakres normalności można uzmysłowić sobie w formie prototypowego domu, funkcjonującego w tym wypadku jako szablon, na tle którego będą ulokowane konkretne obiekty świata postrzeganego, aby móc je integrować w uznany za odpowiedni obszar rzeczywistości komunikacyjnej. Jeżeli w postrzeganiu pojawia się coś, co się nie mieści w ramach dotychczasowej normalności, w komunikacjach dotyczących tego czegoś zaobserwować możemy proces asymilacji, możemy też analizować, w jaki sposób on przebiega. Innymi słowy: wypowiedzi padające w takiej sytuacji udostępniają empirycznej obserwacji fragment odbywającego się w sposób ciągły procesu integrowania różnych „cosiów” w wybrany obszar rzeczywistości, przez co elementy te stają się obiektami działającymi w rzeczywistości komunikacyjnej, oraz ich asymilacji, jeżeli pochodzą spoza ram oczekiwanych lub do tej pory uznawanych za normalne obiekty na tym obszarze. Z tej perspektywy badawczej korzystano w niniejszej analizie.

Warto jeszcze zwrócić uwagę na to, że dopiero w ramach badania tekstów okazało się, że mamy do czynienia nie tylko z procesem integrowania, lecz również z procesem asymilacji czegoś uznawanego za stosunkowo nowe, względnie za niemieszczące się (przynajmniej nie w całości) w ramach odpowiedniej normalności. To znaczy w badaniu pilotażowym nie zakładano z góry, że projekt architektury, będący tematem badanych komentarzy, będzie widziany w taki sposób. Badany materiał tekstowy został wybrany, gdyż wskazywał przy pierwszym oglądzie na to, że zawiera stosunkowo dużą liczbę wypowiedzi na temat normalności oraz reprezentuje dyskusje typu „czy tak można czy nie można”, co znowu wskazywało – jak się okazało trafnie – na duży potencjał poznawczy. Konkretnie sposoby komunikacyjnej asymilacji danego projektu domu zrekonstruowane zostały na podstawie materiału tekstowego.

Dopiero na kolejnych etapach doboru materiału dokonano na podstawie kilku kryteriów, dzięki którym miała być zagwarantowana stosunkowa spójność materiału (patrz ramka 2, punkt: wybór).

Mamy tu więc do czynienia z badaniem ukierunkowanym na rekonstrukcję procedur komunikacyjnego integrowania i asymilacji. Rekonstrukcja ta dotyczy jednak procedur, które w wypowiedziach nie są widoczne bezpośrednio, lecz mogą być zrekonstruowane za pomocą założeń teoretycznych. W tym sensie badanie nie wy-

chodzi od hipotez bezpośrednio dotyczących treści materiału badawczego, z drugiej strony jednak nie może też – chcąc spełniać kryteria naukowości – działać bez założeń teoretycznych. Analiza więc ani nie kończy się podsumowaniem „treści” badanych wypowiedzi, ani w ogóle takim podsumowaniem się nie zajmuje. O ile celem badania pilotażowego była systematyzacja wypowiedzi w sposób umożliwiający odkrycie procedur komunikacyjnych leżących u podłoża procesu asymilacji wybranego obiektu w (uważany przez uczestników danego ciągu komunikacyjnego za) odpowiedni obszar rzeczywistości komunikacyjnej, o tyle dalsze etapy projektu badawczego służą sprawdzeniu systematyzacji powstałych w pierwszej fazie oraz szczegółowej analizie wybranych aspektów.

Co nieco upraszczając sprawę: projekt zajmuje się obserwacją i systematyzacją zakresu możliwości powiedzenia czegoś na temat takich kwestii, jak: czy to jest dom, czy da się w nim mieszkać, czy to jest architektura, a jeżeli tak, to jaka (wymiar komentowania), oraz w dalszym ciągu analizuje, w jaki sposób tego typu wypowiedzi są konstruowane i jakich perspektyw (ról mówcy) można przy tym używać, aby brać udział w odpowiednich komunikacjach (patrz ramka 3).

pytania i perspektywa badawcza	
jak konstruowana jest normalność:	
jakie są strategie zintegrowania obiektów w odpowiedni obszar rzeczywistości komunikacyjnej	
jakimi procedurami i w jaki sposób asymiluje się coś, co wychodzi poza ramy normalności	
wymiary komentowania	jak odnosimy się do odpowiedniego obiektu komunikacji
	jakie są obszary negocjowania jego (nie-)przynależności do normalności
sposoby mówienia o (tej specyficznej) architekturze	jakie są <i>strategie</i> znalezienia dla niego miejsca w kontekście wcześniej istniejących oczekiwań (w kontekście przyjętej do tej pory normalności)
przyjęte perspektywy	jakie są role mówcy, które mogą być przejęte przez autorów i w jaki sposób te role wskazują na granice normalności
	jaki autowizerunek własnej kultury (architektonicznej) wylania się z badanego odcinka procesu komunikacji

Ramka 3. Pytania badawcze i perspektywa badawcza

Na zakończenie tego rozdziału jeszcze pewna istotna uwaga: jeśli mowa tu o „obiekcie”, nie chodzi o konkretny dom przedstawiony na zdjęciu, lecz o obiekt komunikacyjny w szerszym rozumieniu. Wyróżnić można bowiem przedmioty świata realnego podlegające asymilacji z jednej strony – tu nazywane również

„cosiami” – oraz ich kognitywno-komunikacyjne odpowiedniki z drugiej strony [por. Fleischer 2008a]. Obiekt w zaproponowanym w niniejszym artykule rozumieniu to właśnie nie taki lub inny konkretny dom, na który się patrzy oraz o którym się dyskutuje, lecz raczej – potocznie mówiąc – gatunek odpowiednich domów uznawanych za dom „takiego, a nie innego typu”, za swego rodzaju prototyp lub gatunek domu, czyli za pojęcie abstrahowane i sytuujące się na poziomie teoretycznym, na którym systematyzujemy proces komunikacji za pomocą wyróżniania działających w nim elementów. Skoro – mówiąc metaforycznie – „wygląd” takiego obiektu (a tym samym obszar i granice odpowiedniego obszaru normalności) wyłania się tylko w procesie komunikacji i może być jedynie (i zawsze tylko w odniesieniu do wybranego obszaru, czasu itd.) rekonstruowany na podstawie odpowiednich wypowiedzi uczestników komunikacji, nie można pokazać jego konkretnej wizualizacji. Chcąc jednak przynajmniej w przybliżeniu określić zagadnienie, powiedzieć można, że to, co się pojawia w ramach niniejszego badania jako „obiekt” (względnie jako takie jest negocjowane), można by nazwać architekturą modernistyczną; stanowi to jednak tylko propozycję dla skonkretyzowania podstaw teoretycznych niniejszej analizy oraz przykład służący podkreśleniu tego, że zdjęcia konkretnych domów, do których odnoszą się komentarze, mało mają wspólnego z obiektem w końcu zasymilowanym, m.in. za pomocą wypowiedzi/komunikacji podlegających tu badaniu. Zdjęcia konkretnych domów stanowią w tym sensie jedynie bodziec powodujący aktywację procesu negocjowania obiektu komunikacyjnego, jeden bodziec spośród wielu innych (istniejących oraz możliwych) dotyczących (potencjalnie) tego samego obiektu. A to, czy jest on przystający czy nie, zawsze zależy od nieznanych rezultatów odpowiedniego fragmentu procesu komunikacyjnego.

Wybrany materiał

Analizowany tu materiał tekstowy to komentarze odnoszące się do domów przedstawionych na portalu www.bryla.gazetadom.pl w galeriach zdjęć oraz w artykułach (portal ten w czasie badania pilotażowego występował jeszcze samodzielnie pod adresem: www.bryla.pl). Badane komentarze użytkowników odnoszą się z reguły do zdjęć domów i ich krótkich opisów. Artykuły towarzyszące każdemu z prezentowanych projektów też bywają jednak punktem odniesienia. Analiza w badaniu pilotażowym obejmowała wszystkie 109 komentarzy dodanych w ciągu pierwszych dwóch dni po publikacji zdjęć i artykułu pod koniec maja 2009 roku. Następne projekty z wiosny 2011 roku zostały wybrane przypadkowo z większej gamy możliwych projektów, na podstawie kryteriów przedstawionych w ramce 2.

Ogólnie materiał tekstowy na razie obejmuje 342 komentarze. Nie wykluczam przy tym wykonania trzeciego etapu badawczego z doбором kolejnego materiału.

Tabela 1. Dane o materiale w badaniu pilotażowym

	Tytuł projektu na stronie WWW	Kraj	Liczba ilustracji	Liczba komentarzy <i>N</i>
dom 1 (badanie pilotażowe)	[brak tytułu – część mieszkalna nowoczesnego budynku]	PL	9	109
dom 2	Villa van Vijven (willa dla pięciu)	NL	13	44
dom 3	Nie-typowy dom pod Poznaniem	PL	35	126
dom 4	Pływająca willa w Amsterdamie	NL	14	20
dom 5	Minimalist House, czyli szczyt japońskiego minimalizmu	JP	12	43
...	...	...		
Suma				342

Źródło wszystkich tabel w tym artykule: opracowanie własne.

Niniejszy artykuł przedstawia wyniki badania pilotażowego oraz pierwsze wyniki uzyskane na podstawie materiału dla drugiego etapu badania i dotyczące wybranych aspektów.

Korpus tekstów w opisywanym badaniu stanowi równocześnie ciąg komunikacyjny tekstów wielu autorów, tekstów mogących zawierać bezpośrednio lub pośrednio nawiązania do siebie nawzajem. Analiza koncentruje się jednak tylko na rekonstrukcji zakresu możliwości mówienia o wspólnym punkcie odniesienia wszystkich komentarzy, tj. na tym, co i jak się mówi o prezentowanych domach. Powstanie i rozwój odpowiedniego ciągu komunikacyjnego, występujące w jego ramach współzależności, dynamika motywowania jednej wypowiedzi przez inną i podobne aspekty stanowią osobny temat badawczy.

W trakcie powstawania analizowanych tekstów można było na stronie dodawać komentarze również jako gość, nie będąc stałym członkiem forum, co zwraca nam uwagę na to, że mamy tu do czynienia nie tylko z wypowiedziami nieformalnego klubu fanów. Znikoma liczba pseudonimów pojawiających się więcej niż raz w badaniu pilotażowym wskazuje na to, że jest to raczej lista pojedynczych wypowiedzi

niż dialog znanych sobie forumowiczów (por. tab. 2a oraz 2b). Wstępny przegląd materiału z drugiego etapu pod tym kątem generalnie potwierdza opisaną sytuację; jest w nim jednak nieco więcej przypadków wzajemnych odniesień i osobnych ciągów dyskusyjnych w ramach jednego wątku dotyczącego jednego projektu.

Tabela 2a. Dane o materiale w badaniu pilotażowym

	N	%
komentarze (umieszczone na forum 25–27.05.2009)	109	
w tym komentarze nadane pod pseudonimem pojawiającym się więcej niż raz*	15	14

Tabela 2b. Dane o autorach

	N	%
autorzy (pseudonimy/nicknames)*	101	
pseudonimy pojawiające się więcej niż raz	7	7
*sprawdzono, że 8 komentarzy z pseudonimami „gość”, „Gość” oraz „Gosc” jest różnego autorstwa		

Można oczywiście założyć, że osoby oglądające i komentujące tego typu strony generalnie wykazują zwiększony stopień zainteresowania takimi tematami, jak architektura, projektowanie. Cecha ta sprzyja w tym wypadku (kiedy chcemy badać tekst w ramach podejścia jakościowego) celom badawczym, przez to, że osoby takie w ogóle czują motywację do wypowiedzania się na dany temat (przy czym temat mógłby być inny – architektura została wybrana wyłącznie jako przykład), a zatem produkują wypowiedzi, które są szczególnie cenne, dlatego że powstały na podstawie „dobrej woli”, a nie musiały być prowokowane metodami reakcyjnymi, np. ankietowymi. W badaniu nie chodzi o późniejsze wnioski na temat „opinii” z uwagi na dany projekt lub na architekturę w ogóle w jakiejś danej grupie społecznej. Opinie takie siłą rzeczy będą widoczne, a czytając raport z badania w sposób powierzchowny, można by ulec wrażeniu, że właśnie nimi się ono zajmuje. Z opisanego wyżej zainteresowania badawczego i tła teoretycznego badania powinno stać się jasne, że cel jest tu inny. Co do wypowiedzi dających się w ramach inaczej ukierunkowanego podejścia teoretycznego określić jako „opinii” – i tak nie byłoby wiadomo, czy reprezentują one całość (oraz jaką – por. na temat problemu określenia populacji w badaniach komunikacji w: Fleischer 2008) i w jakiej liczbie występują w jakimś większym korpusie tekstowym od-

noszącym się nie tylko do wybranego przykładu, tak jak tutaj. Moje badanie nie orientuje się więc ani na klasyfikację opinii (co by znaczyło, że badacz musiałby decydować, w jakim miejscu kończy się opinia A na określony temat, a w jakim zaczyna się opinia B, powstałby też problem, skąd wziąć podstawę takich decyzji), ani na wyliczenie ich występowania, lecz na rekonstrukcję zakresu możliwości komunikacyjnego obchodzenia się z danym „czymś” (przedmiotem świata realnego), przy czym ten zakres również wskazuje na istniejące (bo w komunikacjach urzeczywistniane) formy asymilacji tego czegoś, aby można je było zintegrować w rzeczywistość komunikacyjną, sklasyfikować (lub też nie) jako należące do określonego obszaru (np. „architektura”) oraz przypisać obszarowi normalności (oraz, jeśli się w nich nie zmieści, umożliwić jego – komunikacyjne – istnienie, np. przez dodanie nowego rodzaju do odpowiedniego obszaru: architektura nowoczesna, modernistyczna lub cokolwiek, który w dalszym ciągu umożliwi jego uznawanie za „normalne” lub „nienormalne” – a zatem dalsze funkcjonowanie dotychczasowych granic normalności na danym obszarze).

Poniżej przedstawiono kilka przykładów zdjęć stanowiących punkt odniesienia do komentarzy. Artykuły, w których projekty zostały opisane szczegółowiej, ze względu na ograniczenia przestrzenne niniejszej pracy tym razem nie są prezentowane, ale są udokumentowane u autorki. Ze względu na to, że zawarte w artykułach informacje w komentarzach raczej nie stanowią punktu odniesienia, posiadają one i tak mniejsze znaczenie.

Kolaż 1. Przykłady dla materiału wyjściowego do komentarzy w badaniu pilotażowym (dom 1)

Źródło: <http://www.bryla.pl/bryla/1,85301,6627068.html> (27.05.2009).

Kolaż 2. Przykłady dla materiału wyjściowego do komentarzy w kolejnych badaniach (dom 2 i 3)

Źródło: <http://bryla.gazetadom.pl/bryla/1,85298,7914171.html> (9.11.2010); http://bryla.gazetadom.pl/bryla/1,85301,8256268,Nie_typowy_dom_pod_Poznaniem.html (8.04.2011).

Kolaż 3. Przykłady dla materiału wyjściowego do komentarzy w kolejnych badaniach (dom 4 i 5)

Źródło: http://bryla.gazetadom.pl/bryla/1,85298,8912390,Plywajaca_willa_w_Amsterdamie.html (8.04.2011); http://bryla.gazetadom.pl/bryla/1,85298,8200590,Minimalist_House_czyli_szczyt_japonskiego_minimalizmu.html (8.04.2011).

Metoda i technika analizy

Analiza materiału polega na stopniowym procesie wyłaniania z komentarzy fragmentów tekstu odnoszących się do wspólnych zakresów tematycznych, względnie do odpowiedzi na (niezadawane) pytania typu: „jaki jest ten dom?”, „kto zleca jego budowanie?”. Następnie zajmę się poszczególnymi tematami i pojawiającymi się punktami widzenia, manifestującymi się w ramach każdego z wyłonionych wymiarów, które podsumować można jako kategorie funkcjonujące w każdym z nich. Opracowanie wymiarów i kategorii dokonane zostało na podstawie materiału badawczego przez wyróżnienie po wielokrotnym czytaniu i testowaniu różnych możliwych podziałów. Nazwy kategorii, mimo że stanowią podsumowanie różnie zwerbalizowanych wypowiedzi dotyczących tego samego aspektu, zostały wszędzie tam, gdzie to było możliwe, sformułowane przy wykorzystaniu oryginalnego brzmienia wypowiedzi. Dokumentacja konkretnych wypowiedzi w kategoriach będzie dołączona do większego planowanego projektu badawczego, tu natomiast przedstawiam tylko wyniki tego procesu oraz egzemplifikacje. Więcej na temat metod kodowania i interpretacji tekstów w: Flick 2002: 308ff; 2010: 169ff; Mayring 2000, 2003.

W dalszym ciągu analizy, oprócz podsumowania w kategoriach i szerszych wymiarach, wracam do materiału tekstowego w celu weryfikacji analizowanych hipotez. W ramach zastosowanego podejścia jakościowego, ukierunkowanego na rekonstrukcję powstałych w danym odcinku procesu komunikacyjnego możliwości mówienia o danym obiekcie komunikacji, teksty nie zostały potraktowane jako wyłączne nośniki tylko jednego sensu lub tylko jednej istotnej dla badania perspektywy, lecz tak, że w zależności od badanej kwestii jeden fragment tekstu może nie tylko wskazywać na różne wymiary komentowania, lecz równocześnie reprezentować określoną perspektywę mówienia, rolę mówcy itd.

W odniesieniu do badania pilotażowego przedstawiam szczegółowe wyniki, natomiast ze względu na drugi etap badania dotyczący nowo zebranego materiału prezentuję pierwsze wyniki dotyczące wybranych aspektów analizy.

Wyniki

Spójrzmy najpierw na badanie pilotażowe i wyłaniające się z analizy wymiary realizowane w komentarzach, czyli na pola tematyczne, w ramach których badane wypowiedzi się sytuują. Pojawia się obraz dość typowy dla sytuacji tworzenia przez uczestników procesu komunikacji werbalnych nawiązań do określonego „czegoś” (przedmiotu świata realnego). Na pierwszym miejscu (jeśli chodzi

o udział komentarzy nawiązujących do określonego wymiaru przy uwzględnieniu wszystkich komentarzy) sytuują się aspekty parafrazujące (tu: opisujące) dane zagadnienie. Większość komentarzy nawiązuje w taki lub inny sposób do budynku i projektu (por. tab. 3). Znajdujące się na trzecim miejscu tabeli odniesienia do potencjalnych użytkowników domu stanowią już projekcję, a zatem bardziej bezpośrednio wskazują na aktualizowane w tekstach strategie asymilacyjne.

Tabela 3. Wymiary komentowania w badaniu pilotażowym

Komentarze nawiązujące do...	N	%*
budynek (ten dom jest, wygląda...)	74	68
projekt, architektura	47	43
dla kogo jest taki dom/kto zleca budowanie	35	32
dom prototypowy	32	29
dom w kontekście Polski	31	28
projektanci/architekci/wykonawcy	24	22
teren/działka/okolice	23	21
wnętrze (meble, wystrój, dekoracja)	12	11
sposób projektowania/wykonania	8	7
teorie spiskowe	5	5

To samo dotyczy wymiaru „dom prototypowy” oraz charakteryzowania pokazanego domu pod kątem jego (nie)adekwatności w kontekście polskim. Przy czym dany wymiar łączy dość różnorodne odniesienia, które jednak mają wspólną cechę, a mianowicie tę, że Polska i panujące w niej warunki (raz ujmując Polskę jako przestrzeń socjalno-społeczną, raz – geograficzną itd.) służą jako folia motywująca oraz uzasadniająca dane wypowiedzi (szczegóły – patrz niżej). To właśnie ten wymiar (jak i wymiar prototypowego domu) szczególnie akcentuje istnienie oraz charakterystykę strategii asymilacji danego przedmiotu oraz jednocześnie, czasem w sposób pośredni, umożliwia ukrycie i analityczne opracowanie obszaru normalności stanowiącego podstawę badanych komunikacji. Pozostałe wymiary pozwalają na doprecyzowanie i bardziej szczegółowe ustalenie specyficznej charakterystyki tej normalności.

W każdym z wyróżnionych wymiarów można zidentyfikować kategorie. W badaniu pilotażowym wymiary oraz kategorie zawierające się w każdym z nich już zostały w całości opracowane/wyliczone, a szczegółowe wyniki zostały przedstawione w innym artykule [por. Siemes 2011a]. Dla kolejnego etapu analizy

tekstów, który jeszcze trwa, na razie prezentować można egzemplifikacje dotyczące wybranych wymiarów i kategorii, zidentyfikowanych w pierwszej analizie jako kluczowe. Wstępna analiza wypowiedzi dobranych na drugim etapie badania potwierdza istotność opracowanych wymiarów. Jeśli chodzi natomiast o ich kolejność w odniesieniu do tego, jaki jest udział komentarzy nawiązujących do każdego z wymiarów, to ta może jeszcze ulec zmianie. Po pierwszym przeglądzie dodatkowo dobranego materiału wydaje się jednak, że opisane tendencje generalnie się potwierdzają. Na przykład duża część komentarzy dotyczących kolejnych domów nawiązuje bezpośrednio do budynku pokazanego na zdjęciach, jego wyglądu i pokrewnych cech.

Jeśli chodzi o kategorie w tym tendencyjnie największym wymiarze, w badaniu pilotażowym najobszerniejszą kategorię komentarzy nawiązujących do budynku stanowią wypowiedzi wyrażające pochwałę lub podobać się ($N = 23$). Można by więc sądzić, że zasadniczo dom 1 widziany jest pozytywnie. Na podstawie pozostałych kategorii taki wniosek raczej się nie potwierdza – oprócz kategorii wypowiedzi wyrażających chęć posiadania takiego domu i zamieszkania w nim (7) praktycznie wszystkie pozostałe aktualizują różnego rodzaju negatywne argumenty, podkreślając przede wszystkim widziane przez komentatorów minusy wynikające z dużych powierzchni szklanych elewacji. Ramka 4 pokazuje 15 najsilniejszych kategorii komentowania w tym wymiarze z $N \geq 4$ wypowiedzi, przy czym wielkość czcionki symbolizuje różnice w liczbie komentarzy odnoszących się do odpowiedniej kategorii.

pochwała/upodobanie		
brak prywatności	nie do mieszkania	
nie dom	szkło	pracochłonny/ mycie okien, sprzątanie
ogrzewanie kosztowne/ kosztowny w utrzymaniu	drogi (budowanie)	chciałbym (mieć, mieszkać)
energochłonny	(tylko) do oglądania	nieprzyjemny, nieprzyjazny
nie na każdą porę roku	ukryty, niewidoczny dla innych	do pokazania

Ramka 4. Kategorie komentarzy nawiązujących do budynku w badaniu pilotażowym (15 najsilniejszych kategorii z $N \geq 4$ wypowiedzi)

Ze względu na strategie i sposoby negocjowania pola normalności, które w trakcie badania zostały zidentyfikowane jako szczególnie ciekawe, warto specjalnie zwrócić uwagę na kilka wybranych wymiarów komentowania. Szczególnie interesujące są wypowiedzi charakteryzujące potencjalnego użytkownika danego domu, wypowiedzi nawiązujące do domu prototypowego oraz takie, które dotyczą pozycji prezentowanego domu w kontekście Polski, polskiej architektury i reszty świata.

W wypowiedziach charakteryzujących potencjalnego użytkownika (lub zleceniodawcę) domu komentatorzy bowiem zaczynają się zajmować bardziej szczegółowo tym, co jest rozumiane jako normalna forma mieszkania. Relewantne stają się zatem pytania: Czy istnieją ludzie, którzy chcieliby mieszkać w takim domu? Jacy oni są? Na takie – najczęściej retoryczne i rekonstruowane z uwagi na cele badawcze – pytania spora część komentarzy z badania pilotażowego odpowiada, jak pokazuje tabela 4, w jasno określony sposób. Dominuje przy tym perspektywa – łagodnie mówiąc – podkreślająca na różne sposoby wyjątkowość takich osób.

Tabela 4. Badanie pilotażowe: dla kogo jest taki dom/kto zleca jego budowanie?

	N
bogaci	13
ludzie nienormalni (dom, mieszkać, ludzka natura, zarobki)	11
nie dla mnie	8
dla mnie	7
ekshibicjoniści i podglądacze	5
tacy, co lubią (modernizm, przestrzeń)	4
osoby ze smakiem, z pomysłem	3
odważni	3
buraki	2
nowobogaccy	1
ludzie wulgarni, plebejscy, manierystyczni, aspirujący	1
obcokrajowiec/nie-Polak	1
nie dla osób starszych	1
osoby bez gustu	1
gigantomani	1
tacy, których dopiero trzeba będzie znaleźć	1

Gdyby skonstruować skalę wartościowania jako tło dla wypowiedzi w tym wymiarze, na jednym biegunie znalazłyby się komentarze odmawiające osobom chcącym mieszkać w takim domu, jeśli nie racji bytu (co też ma miejsce), to przynajmniej przynależności do normalności, na drugim natomiast znalazłyby się

wypowiedzi chwalebne widziane za projektem postawy, gust itd. zlecniodawcy lub użytkowników, względnie wspierające ich poprzez wyrażenie chęci realizacji takiego projektu przez siebie samego. Kilka wypowiedzi stanie się jeszcze istotnymi w ramach innego etapu analizy (argumentacje według wzoru „kluski śląskie” – patrz niżej). Poniżej prezentuję kilka przykładów dla obu stron.

Tabela 4a. Badanie pilotażowe: dla kogo jest taki dom/kto zleca jego budowanie? – cytaty*

– „chciałbym tam mieszkać”	– [dla ludzi, którzy dają się] „poruszać projektem okna wystawowego zamiast domu”
– „zazdroszczę właścicielom”	– „takie wystawianie się jest wbrew ludzkiej naturze”
– „były i pomysł i pieniądze”	– „pooglądać można, mieszkać – nigdy”
– [dla ludzi, którym] „chodziło o poczucie przestrzeni i swobody”	– „mieszkać się w tym będzie okropnie”
– „dowodzi właściciela ze smakiem”	– „raczej dla bogatego ekshibicjonisty”
	– „w sam raz dla wydłużonej wegetacji modernistycznych buraków”

*cytaty w tej oraz w dalszych tabelach w oryginalnym brzmieniu i w oryginalnej pisowni

Komentarze odmawiające pokazanemu domowi charakteru bycia domem okazały się w analizie również bardzo ciekawe, ze względu na to, jakimi nazwami dany obiekt był opatrywany, skoro, jak się okazuje, nie jest domem (mieszkalnym). Analiza kontrastywna pojawiających się nazw pokazuje, poza samymi nazwami, że liczba nazw zastępczych jest większa po stronie negatywizacji funkcji danego domu jako mieszkalnego. To nie dziwi, gdyż skoro dany obiekt w perspektywie wypowiedzi nie jest domem, zachodzi potrzeba znalezienia dla niego innych określeń. Niektóre określenia mogą funkcjonować zarówno pozytywnie, jak i negatywnie (np. zastosowane w niektórych opisach formy deminutywne) w zależności od dodatkowych określeń, z reguły przymiotnikowych. W ramkach 5 i 5a zestawiono wszystkie występujące w komentarzach nazwy dla omówionych obiektów, stosowane w miejsce określenia „dom”. Ponieważ pojawiają się one raczej pojedynczo, a w analizie chodzi o pokazanie samej gamy stosowanych nazw zastępczych, nie uwzględniono tu częstotliwości ich występowania.

Ramka 5. Nazwy używane zamiast określenia „dom” w badaniu pilotażowym

Ramka 5a. Kolejne badania: nazwy używane zamiast określenia „dom”

Kolejny istotny obszar odniesienia w dużej liczbie komentarzy łączy jest z tematem „prototypowy dom”. Ten wymiar, jak również poszczególne kategorie wyróżnione w jego ramach, bardziej niż pozostałe musi być rekonstruowany na podstawie komentarzy wyrażających np. punkt widzenia, według którego dany dom „nie nadaje się do mieszkania, bo...”. Niemniej jednak występują również komentarze opisujące bezpośrednio, jaki powinien być „prawdziwy” dom, najczęściej w związku z wyrażaną opinią, że prezentowany obiekt właśnie taki nie jest. Wyjątek stanowią nieliczne komentarze podkreślające, że akurat ten pokazany budynek stanowi dla komentatora dom prototypowy, taki, jaki sobie wyobraża jako

idealny/dobry/słuszny itp. Kategorie opisu domu prototypowego wyłaniające się w badaniu pilotażowym pokazują tabela 5.

Tabela 5. Badanie pilotażowe: dom prototypowy (jest)...

	N
zamknięty	19
nie może łączyć normalności	10
taki jak ten	7
nie (tylko) do pokazania i niepokazujący	5
mniejszy	4
energooszczędny, ekonomiczny	3
ciepły	2
dla ludzi (tych, którzy do nich należą w ujęciu autorów)	2
ma (też) duże okna i ładny widok	2
daje schronienie/schowanie	2
powinien mieć prawidłową historię	1
może używać elementów przezroczystych tylko jako elementów	1
nacjonalny	1
przyjazny	1
jamka	1
własny	1

Również w tym wypadku przytoczenie kilku cytatów, uzyskanych już na podstawie całego materiału badawczego, może lepiej scharakteryzować wygląd prototypowego domu. Kwadratowe nawiasy w ramkach 6 i 6a mają zwrócić uwagę na to, że podane przykłady powstały jako miks podsumowania bezpośrednich cytatów (podanych w cudzysłowie) i pośredniego wnioskowania zakładającego, że to, co zostało wymienione jako braki tego domu, które dyskwalifikują go jako prawdziwy dom, stanowi element prototypowego domu.

Ramka 6. Przykłady kategorii opisu prototypowego domu w badaniu pilotażowym

Ramka 6a. Przykłady kategorii opisu prototypowego domu w badaniu pilotażowym

Kolejny wymiar, istotny ze względu na kwestie związane z wynegocjowaniem pola normalności, nie jest nazbyt jednorodny, jeśli chodzi o tworzące go kategorie, niemniej jednak zebrane w nim wypowiedzi posiadają jedno wspólne odniesienie – Polskę i świat w relacji do takiego domu w Polsce, lub też ze względu na nowo dobrany materiał – Polskę i architekturę w Polsce w relacji do takiego rodzaju domów w innych krajach. Najlichniesze komentarze odnoszą się (na różne sposoby) do tego, jak jest w Polsce oraz jak jest gdzie indziej na świecie, z uwagi na architekturę i realizację projektów budowlanych, z uwagi na zarobki itp., oraz porównują, pośrednio czy bezpośrednio, różnego rodzaju warunki i sposoby mieszkania, co pośrednio sprowadza się do przeciwstawienia typu „my – oni”.

Wypowiedzi akcentujące normalność pokazanej architektury w innych miejscach na świecie (lub czasem też w Polsce) ujmuję ze względu na stosunkowo liczne wystąpienia w osobnej kategorii. Podkreślanie specyfiki panujących w Polsce warunków atmosferycznych, które w opinii niektórych komentatorów nie odpowiadają takiemu domowi (lub odwrotnie), oraz akcentowanie widzianej w danym projekcie/architekturze obcości (a mówiąc drastycznie: niepolskości) to kolejne tematy związane z tym wymiarem. Kategorie te, opracowane w ramach badania pilotażowego, oraz pozostałe pojedyncze wypowiedzi pokazuje tabela 6.

Tabela 6. Badanie pilotażowe: dom 1 w kontekście Polski

	N
Polska i świat (porównania my – oni)	12
normalność (takiej architektury) tu i tam	9
„nasz” klimat (warunki atmosferyczne)	5
obcość	4
polska architektura powinna być unikatowa	2
polska tradycja	1
kontekst lokalny	1
polski wschód	1
polskie prawo	1
archetyp polskiego krajobrazu	1
nacjonalizm	1

Wypowiedzi odnoszące się do tego wymiaru częściej niż inne prowokują wśród autorów komentarzy dyskusje czy ciągi komunikacyjne. Może to wskazywać na to, że tematy z tego obszaru, (jeszcze) bardziej niż pozostałe, budzą emocje lub potrzebę dyskusowania swoich punktów widzenia. Niewykluczone, że zwiększa się tu zaangażowanie, ponieważ dany wymiar stanowi element ciągłego procesu negocjowania modeli społeczno-kulturowej tożsamości – co mogą ilustrować pokazane poniżej egzemplifikacje.

Tabela 6a. Badanie pilotażowe: dom 1 w kontekście Polski – cytaty

– „polskich przedsiębiorców już stać na takie domy ... a reszta narodu pracuje za grosze ... Czy Polska to Ameryka tacińska?” – „Ano tak, niestety”.
– „jak dla mnie solidna architektura, której nie trzeba się wstydzić na świecie”

– „dlaczego projekt był realizowany z pomocą brytyjskiego biura?”
– „na zachodzie są zdolniejsi :)”
– „znając życie biuro brytyjskie musiało poszukać polskiego, bo by zginęło w gąszczu naszego prawa”

– „jakos nie wiem dlaczego nie wierze zeby to Polak zapalał chęcia stawiana szklanej chaty.. niektórzy są nowoczesni ale nie za bardzo
wiec smiem domniemywać ze był to ktos obcej narodowosci... albo ktos kto spędził połowe życia za oceanami...”

Tabela 6b. Kolejne badania: pokazane domy w kontekście Polski – cytaty

– „A gdzie okapy :-)) w polskich warunkach dach mało praktyczny!!!”
– „Dobrze, że jak ktoś postawi kostkę, to nie urywają się zewsząd krzyki oburzenia na temat braku okapu. [...] Jakkolwiek by nie było, elewację należy odnawiać, bo nie jest wieczna. Problem polega na tym, że niektórzy mentalnie nie dorośli jeszcze. Ale to takie typowo właśnie polskie - narzekać. Za granicą się z nas śmieją”.

– „Matko Boska od Przeciągów! Nie wszyscy w tym kraju zarabiają 1,5tys na rękę i w poważaniu mają koszt ogrzewania czy wentylacji. Pewnie zarobili na to ciężką pracą choć i tak większość powie, że ukradli. Wentylacja-srąca, za zimno, za ciepło, rynna się zatka, ściana pobrudzi, że szyby były za drogie itp itd... A że śmieci zawieje do salonu bo próg za nisko!!! Ja pierdziu! To ty człowieku mieszkasz na wysypisku?
Czy Wy tu zaglądacie przez przypadek? Aż boję się kliknąć na zakładki z naprawdę nowatorską architekturą.
W zimniejszych krajach widziałem dziesiątki takich domów. I wszystkie działają a właściciele przed drzwiami nie żebrają o jałmużnę na utrzymanie. Po co się wypowiadać jak się nie ma pojęcia o technice budowlanej. [...]”

– „Dodatkowo sam tytuł artykułu obliczony na wywołanie kontrowersji wśród laików. Ech... szkoda słów. Czy nasze społeczeństwo dogoni kiedyś mentalnie starą Europę? Toż to w Austrii, Niemczech czy Szwecji uchodziłoby za dobrą, tradycyjną zabudowę”.

– „aż żal patrzeć na holandię i na te maszkarony co się u nas buduje”

– „jak to w polsce nie ma?? www.willamiejska.pl (architektonicznie może faktycznie nieco inne wrażenia, ale idea ta sama)”

– „Wreszcie normalność i nawiązanie do tego co ładne w naszej i szwajcarskiej architekturze”.

– „Powiedźcie mi czemu Polacy uwielbiają pastelowe domy z milionem daszków, dziwnych okienek i tandetnymi detalami?”

W związku ze zmienioną perspektywą badawczą, kierującą szczególną uwagę na analizę sposobów negocjowania normalności i tożsamości w komunikacji, wypowiedzi z wyżej zaprezentowanego zakresu okazują się szczególnie istotne. Będą one zatem specjalnie uwzględniane na dalszych etapach projektu badawczego.

W trakcie opracowywania wymiarów i kategorii wyłonił się nieprzewidywany wcześniej temat analizy, związany z występującymi w tekstach argumentacjami wykazującymi, bez względu na ich czasem różnorodne tematy, jeden wspólny wzór ich konstruowania. Stanowi on pewien ciąg argumentacyjny, pozwalający autorowi na wyrażenie swojego punktu widzenia na podstawie wcześniej przez niego samego skonstruowanej bazy. Ze względu na to, że ów sposób wyrażania swoich poglądów odkryty i opisany został już w odniesieniu do konkretnego przypadku takiej argumentacji dotyczącej zupełnie innego obiektu komunikacyjnego, a mianowicie klusek śląskich, pokażę tu najpierw cytat wyjściowy, przejmując poza tym określenie tej strategii jako argumentacji opartej na wzorze „kluski śląskie”.

Wiesz co? Nie ma klusek śląskich bez jajek, a to, że ty próbujesz je zrobić bez, nie znaczy że są. Prawdziwe kluski śląskie zawsze robi się z jajkami i nie zabiera to czasu, a poza tym wszyscy robią z jajkami, bo tak się robi [http://kuchnia.o2.pl/przepisy/obiekt_int.ph+?id_p=570 (11.11.2008), za: janKomunikant 2011: 22].

Zasadę konstruowania wyżej cytowanego tekstu i leżące u jego podłoża założenia można podsumować w sposób następujący:

1. To, co jest nieprawdziwe/nieprawidłowe, nie istnieje.
2. Ja powiem, co jest prawdziwe/prawidłowe.
3. Kto robi inaczej niż prawidłowo (niż wszyscy), nie istnieje.

W odniesieniu do omawianego w badanych tu komentarzach domu wyżej opisaną zasadę skonkretyzować można tak:

1. Ten dom jest nieprawidłowy [niedom, nie istnieje jako dom].
Co wymaga kolejnego założenia, a mianowicie, że...
1a) jest tylko jeden rodzaj... (domów mieszkalnych, technicznych rozwiązań, okien...).
2. Prawidłowy dom to ten, o którym Ja uważam, że mógłbym w nim mieszkać.
3. Wszyscy chcą mieszkać w prawidłowym domu (inni nie są ludźmi, nie istnieją jako ludzie).

Tabela 7 pokazuje egzemplifikacje zastosowania ciągu argumentacyjnego „kluski śląskie” wraz z opisem założeń leżących u podstaw tych tekstów. Pokazane w prawej kolumnie tabeli ukryte struktury sensu nie roszczą sobie oczywiście prawa do

bycia jedyną możliwą lub jedyną słuszną interpretacją cytowanych tekstów. Chodzi jedynie o wykazanie takich przykładowych sposobów czytania i interpretacji tekstów, które z punktu widzenia systemu języka są możliwe – co oznacza, że dane teksty pozwalają na to, aby je czytać i rozumieć w ten sposób, a to z kolei oznacza, że owe założenia stanowią część ukrytych w tekstach struktur sensu lub założeń, potencjalnie również mogących funkcjonować w dalszym procesie komunikacji, częścią którego są owe wypowiedzi [por. na temat odpowiedniej metodologii: Fleischer 2005; Flick 2002: 43f.]. Z tego względu i na tej podstawie dany sposób patrzenia na teksty może być uważany za warty osobnego etapu analizy, ponieważ obiecuje ciekawy wgląd w pewne zasady funkcjonujące w ramach asymilacji przedmiotów oraz konstruowania obiektów w procesie komunikacyjnym.

Tabela 7. Argumentacje według wzoru „kluski śląskie” w badaniu pilotażowym – egzemplifikacje I

<p>„Każda szerokość geograficzna i długość ma swoje potrzeby i prawa ? proponuję postawić wigwam indiański i będzie równie odkrywczy i nowatorski jak ten domek ekshibicjonisty w Krakowie. Ekshibicjonizm ? ok. ale nie na taką skalę. Mieszkać się w tym będzie okropnie mimo widocznych nawiązań do Le Corbusiera ? historia nie ostoni ani nie ogrzeje, przynajmniej nie taka. ... takie akwaria się nie sprawdzają jako domostwa w świecie ludzi. Mamy ciut bardziej skomplikowaną psychikę od żółwia czy jaszczurki ?-). Niedowiarków zachęcam do popróbowania będzie trudne, bo dom jest jeden ale jak się uda to przynajmniej będą wiedzieli o czym piszą”.</p>	<p>[kto ma duże okna, chce się pokazać]</p> <p>[istnieje prawidłowa i nieprawidłowa historia] [ten, dla kogo ów dom sprawdza się jako domostwo, nie należy do świata ludzi]</p> <p>[jeśli ten dom podoba się komuś, to on nie wie, że naprawdę nie może mu się podobać, bo tam nie mieszkał, Ja zachęcam do próbowania]</p> <p>[nie ma (innych) takich domów]</p>
<p>„ogólnie piękna, poza tymi kiblami na otwartej przestrzeni. dla ekshibicjonistów i podglądaczy. głupi pomysł”.</p>	<p>[kto ma duże okna, chce się pokazać i lubi podglądać]</p>
<p>„Wszystko fajnie, dopóki sami nie musimy w czymś takim zamieszkać. ... takie wystawianie się jest wbrew ludzkiej naturze. Każdy ma swoją »jamkę«”.</p>	<p>[My nie chcemy tam mieszkać, jeśli ktoś tam chce mieszkać, nie należy do nas], [kto ma duże okna, chce się wystawić i działa wbrew ludzkiej naturze], [nie ma takich, którzy nie chcą »jamki“]</p>

<p>„jak dla mnie to w praktyce jest to energo- żerna, zimna i nieprzyjazna architektura dla nikogo. p.s. W Polsce obowiązują normy (...) Zastana- wia mnie jaki jest wobec tego status prawny takich domów”</p>	<p>[ludzie lubiący taką architekturę są nikim] [takich domów nie może być (wątpliwy status prawny) – mogą być zabronione]</p>
---	---

Strategie komunikacyjne zawarte w pokazanych wyżej cytatach dają się ogólnie podsumować w dwóch głównych aspektach: to, co sprawia problemy w trakcie asymilacji, charakteryzowane jest jako nieistniejące lub nienależące do określonego zakresu. Jest zatem ignorowane (nieistnienie), ponieważ uczestnicy procesu komunikacyjnego nie radzą sobie z danym czymś i nie mogą znaleźć dla tego czegoś kognitywnego usytuowania. Innymi słowy: owo coś nie daje (jeszcze) nawiązywalności w danych komunikacjach, a zatem wszystko co pozostaje, to odmawianie danemu obiektowi przynależności do zakresu normalności: to nie dom, to nie dla (świata) ludzi itd.

Nie jest jednak tak, że „kluski śląskie” można znaleźć tylko tam, gdzie dochodzi do trudności w procesie integrowania omawianego obiektu w dany obszar rzeczywistości komunikacyjnej. Argumentacje polegające na założeniu sformułowanym w zasadzie 1a) mogą być równie dobrze realizowane w ramach pozornie pozytywnie brzmiących wypowiedzi na temat domu. Zasada ta wtedy brzmi:

1a) istnieje tylko jeden rodzaj... takiej architektury: sztuka autorska i oryginalna.

Wypowiedzi konstruowane na jej podstawie przedstawiają się następująco:

Tabela 7a. Argumentacje według wzoru „kluski śląskie” w badaniu pilotażowym – egzemplifikacje II

<p>„ogólnie poprawny ale bez rewelacji”</p>	<p>[architektura może być poprawna i niepoprawna]</p>
<p>„eklektyzm pełna gębą:)”</p>	<p>[nawiązanie do istniejących stylów oraz ich kombinacja są niedobre]</p>
<p>„Wspaniały dom!!! Gratuluję! Brakuje tylko tego »czegoś« np szkła artystycznego dużego formatu Tomasa Urbanowicza, lub jakiejś zaprojektowanej specjalnie rzeźby by nie być takim »katalogowym« domem”.</p>	<p>[dom musi mieć artystyczne elementy] [dom nie może być z katalogu (nie może powtarzać już istniejącego projektu)]</p>

„może oryginalne nie jest ... nie podobają mi się elementy meblarskiego designu, tak dobrze bez większego pomysłu z katalogu”	[mebli do domu nie można wybrać bez pomysłu z katalogu – ktoś ustala, co to (większy) pomysł]
„to jest dom firmy BUMATI, a nie żaden autorski projekt. Typowa polska wtórność”.	[dom musi być autorski (nie może powtarzać już istniejącego projektu)]

Wszystkie omawiane do tej pory wymiary komentowania, kategorie wypowiedzi w ramach każdego wymiaru, rozwiązania dla nazwania danego obiektu oraz strategie argumentacyjne na podstawie wzoru „kluski śląskie” związane są z jeszcze jednym aspektem, stanowiącym ważny element komunikacji z zakresu asymilacji obiektów i ich integrowania w proces komunikacyjny. W analizie zauważono, że komentarze są i mogą być napisane tylko na podstawie przyjęcia przez autora określonej perspektywy. Przy czym nie ma konieczności wyboru tylko jednej perspektywy oraz utrzymywania jej podczas całego komentarza; perspektywy mogą się mieszać w jednej wypowiedzi, mogą być zmieniane, a nawet przeciwstawne. Wskazuje to na to, że wykryte w ramach analizy perspektywy nie stanowią tylko innej formuły dla postawy tego lub innego autora (analiza postaw i opinii nie była celem badania, jako że zakładano, iż stanowią one konstrukt i operatywną fikcję w komunikacji, a więc mogłyby być przedmiotem badań tylko na metapoziomie). Nie chodzi więc o to, aby pokazać tu role, z którymi uczestnicy procesu komunikacyjnego musieliby się utożsamiać, w sensie reprezentowania „ich” punktu widzenia, lecz o odkrycie zestawu możliwych (w komunikacji) – bo tworzących nawiązywalność dla dalszych komunikacji – postaw nieindywidualnych. Te postawy/perspektywy/role stanowią repertuar gwarantujący nawiązywalność, dopiero umożliwiającą w ogóle mówienie czegoś na dany temat. Oznacza to, że patrząc na nie, widzimy zakres możliwości komunikacyjnych na danym obszarze. Przyjęte w badanych komentarzach role mówcy pokazuje ramka 7, ilustrując wielkością czcionki tendencje co do częstości ich zastosowania w komentarzach.

Ramka 7. Przyjęte role mówcy

Nie podaję tu liczb, aby nie sugerować matematycznej precyzji. Po pierwsze ponieważ ten etap analizy na razie jest etapem wstępnym, a po drugie w związku z tym, że aspekt ten nie da się badać z ostateczną pewnością. Kwestia, czy w pewnym odcinku tekstu przyjęto może jeszcze jedną rolę czy też nie, jest względna, choć w większości przypadków można ją zweryfikować na podstawie odpowiednich egzemplifikacji, stąd tendencje pokazane wyżej wielkością czcionki.

Najczęściej występująca rola może zostać nazwana „Jan Przeciętny/Normalny” – charakteryzuje te wypowiedzi, w których mówca przyjmuje perspektywę przeciętnego człowieka „z ulicy” oraz wyraża swój punkt widzenia, zarówno stylistycznie, jak i merytorycznie dopasowując się do tego, co uważa za uchodzące za normalne, akceptowalne i możliwe do zrozumienia dla większości. W wypowiedziach realizowanych za pomocą tej perspektywy używa się więc języka potocznego, słów określających stany emocjonalne itp. Teksty te odnoszą się m.in. do bezpośrednio obserwowalnego wyglądu domu, do własnych doświadczeń w zakresie mieszkania w domu lub mieszkaniu oraz, bardziej niż w innych rolach, stosują bezpośrednio wartościowanie. Na podstawie wypowiedzi realizowanych z perspektywy Jana Przeciętnego można by – na podstawie egzemplifikacji zebranych dla tej roli w badaniu pilotażowym – sformułować następującą charakterystykę:

Jan Przeciężny ma skłonność do podkreślania perspektywy indywidualnej – „jak dla mnie”, „ja bym” oraz do stosowania logiki klusek śląskich (patrz tab. 7, 7a), używania zwrotów potocznych i nieupiększonych bezpośrednich opisów ludzkich potrzeb i działań – „Ja bym sie posrała, gdybym robiła siku i nagle podbieglby do okna wilk albo jakas inna sarna”, „Nawet sie wysrac nie mozna w zaciszu kibelka”, zadawania krótkich pytań i formułowania komentarzy w żartobliwym, ironicznym tonie – „wszystko fajnie, tylko jak to ogrzać w zimę??” „mozna zobaczyc rachunek za ogrzewanie? :)” wykazuje też skłonności do teorii spiskowych w sensie wyrażania stosownych podejrzeń „to za te rzadowe dopalaty [sic!] do kredytu postawiony” i w tym samym kontekście tendencyjnie czuje się niesprawiedliwie potraktowany przez świat, los itp. „tez bym chciała sobie wybudawac takie cacko albo chociaz jedna dziesiata tego, tylko jak? kiedy czlowiek zarabia 1500zl czyli jakies 330euro. A swoja droga jak to jest, ze polskich przedsiebiorcow juz stac na takie domy [...]”.

Kolejna częsta rola, którą można tu wyróżnić, to rola eksperta. Orientuje się ona przede wszystkim na perspektywę eksperta architektury, który np. mówi zasadniczo więcej na temat całego projektu niż na temat wyglądu samego budynku, wymienia nazwiska wybitnych architektów i dyskutuje (czasem wartościująco, ale nie w takim stopniu, jak w pierwszej grupie – patrz tab. 7a) o wartościach danego stylu architektonicznego. Okazało się, że w nowo dobranym materiale można było skonstatować lekkie przesunięcie w stronę (jeszcze) częstszych nawiązań do roli eksperta/architekta, ale również w badaniu pilotażowym wypowiedzi z odpowiedniej perspektywy (na których polega poniższa charakterystyka) były na drugim miejscu.

Ekspert (chyba że jest ekspertem tubylcem, któremu najczęściej zależy na skorygowaniu, jego zdaniem, błędnych informacji o projekcie, o miejscu jego powstania itp.) jest pełen pochwały lub krytyki, na pewno ma coś do powiedzenia na temat tego, co (według niego) nie tylko jest jego osobistą opinią, lecz stanowi też jakąś wiedzę sankcjonowaną przez grono fachowców, oraz operuje nazwiskami i pojęciami z kontekstu architektury – „Najlepsze tradycje modernizmu, Idea zahacza o [...] przechodzi przez [...] widzę w tym projekcie [...]”.

„skojarzył mi się z [...], przypomina również [...]”,
„inspiracje i podobieństwa są oczywiste, ale nie ma mowy o plagiatu”.

Perspektywa fana jest dość jednoznaczna, ale, jak wszystkie role, niekiedy uzupełniana przez inne. Można więc w tej samej wypowiedzi najpierw dawać się poznać jako zwolennik projektu, wyrażając swoją chęć zamieszkania w prezentowanym domu, a później np. dołączyć do grona Janów Przeciętnych, mówiąc w ostatnim zdaniu komentarza o koszmarze mycia wielu okien (dom 1).

Fan zatem lubi marzyć, zazdrości z przymrużeniem oka, ma skłonność do używania elementów onomatopeicznych podkreślających jego zachwyty, ale stosuje też zwroty potoczne, emotikony i podobnie jak Jan Przeciętny chętnie nadużywa znaków interpunkcyjnych do podkreślenia elementów wypowiedzi – „marzenie”
„ku.....jak ja chciałbym tam mieszkać”
„WoW cos pieknego:::))) aby wiecej takich domkow w PL;>”

Pozostałe role pomijam w tym miejscu. Chcę jednak jeszcze zwrócić uwagę na to, że role nie tylko mogą mieszać się w ramach jednego komentarza (patrz niżej, gdzie przyjmuje się na początku stosunkowo rzadko występującą rolę moderatora, później fana oraz Jana Przeciętnego), lecz również wzajemnie wpływają na siebie i mogą tworzyć formy skreolizowane.

„Od razu widać buractwo niektórych komentujących. Negatywne opinie typu: szklarnia, to już było, nieładne, niepraktyczne, wyłazi nasza polska zazdrość. Sam nie mam to przynajmniej napisze że paskudztwo, może ulży. Ciekawy pomysł, sam bym chętnie zamieszkał w takiej chatce ;)
Ale mycie okien to rzeczywiście koszmar. Zaczynasz w poniedziałek, kończysz w sobotę ;)

Konkluzja

Wyniki zastosowanej procedury analitycznej wskazują na to, że głównym polem negocjacji w ramach asymilacji obiektów komunikacyjnych jest normalność – niezależnie od tego, czy dyskutuje się o wyglądzie budynku, o projekcie jako takim na tle innych projektów architektonicznych z obszaru domów mieszkalnych czy wypowiada się o właścicielach i użytkownikach takiego budynku lub komentuje inne szczegóły jego wystroju wewnątrz lub otoczenia. Wspólny punkt orientacyjny przy tym wszystkim stanowi zawsze kwestia ograniczenia obszaru normalności

i ustalenia przynależności do niego, lub też nie, wprowadzanych do komunikacji obiektów.

Badany materiał umożliwia zatem obserwację procedur normalizacji opisanych m.in. przez Jürgena Linka [por. Link 1998; Link, Loer, Neuendorff 2003].

Jak już wyżej wspomniałam, projekt badawczy w dalszym ciągu ujmowany będzie (również) jako rzecz procesualna, budująca system teoretycznych założeń na podstawie wieloetapowych, a niekiedy wręcz kilku, projektów badawczych [por. Krotz 2005 lub, w szerszym kontekście, teorię ugruntowaną; Flick 2002]. W tym kontekście nadal aktualny jest dla mnie pomysł zastosowania w niniejszym projekcie dodatkowych metod – np. wywiadów jakościowych lub grup fokusowych – by rekonstruować strukturę i podstawy negocjowania zakresów normalności w procesie komunikacji z jeszcze większej liczby perspektyw.

Bibliografia

- Fleischer M. (2005). *Obserwator trzeciego stopnia. O rozsądnym konstruktywizmie*. Wrocław: Atut.
- Fleischer M. (2008). Jak empiryczna może być nauka o komunikacji? W: M. Fleischer, *Konstrukcja rzeczywistości*. 2 (s. 49–111). Wrocław: Atut – Wrocławskie Wyd. Oświatowe.
- Fleischer M. (2008a). Kognitywna asymilacja przedmiotów i ich językowa reprezentacja. W: M. Fleischer, *Konstrukcja rzeczywistości*. 2 (s. 113–162). Wrocław: Atut – Wrocławskie Wyd. Oświatowe.
- Flick U. (2002). *Qualitative Sozialforschung. Eine Einführung*. Reinbek: Rowohlt.
- Flick U. (2010). *Projektowanie badania jakościowego*. Warszawa: PWN.
- janKomunikant. (2011). *Słownik polszczyzny rzeczywistej. (Siła rzeczy – fragment)*. Łódź: Primum Verbum.
- Krotz F. (2005). *Neue Theorien entwickeln. Eine Einführung in die Grounded Theory, die Heuristische Sozialforschung und die Ethnographie anhand von Beispielen aus der Kommunikationsforschung*. Köln: Herbert von Halem Verlag.
- Link J. (1998). *Versuch über den Normalismus. Wie Normalität produziert wird*. Opladen: Westdeutscher Verlag.
- Link J., Loer Th., Neuendorff H. (red.) (2003). *„Normalität“ im Diskursnetz soziologischer Begriffe*. Heidelberg: Synchron – Wissenschaftsverlag der Autoren.
- Mayring Ph. (2000). Qualitative Content Analysis [28 paragraphs]. *Forum Qualitative Sozialforschung/Forum: Qualitative Social Research*, 1(2).

Dostępne na: <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1089/2386> (29.04.2011).

Mayring Ph. (2003). *Qualitative Inhaltsanalyse. Grundlagen und Techniken*. Weinheim: Beltz.

Schmidt S.J. (1999). Blickwechsel. Umriss einer Medienepistemologie. W: G. Rusch, S.J. Schmidt (red.), *Konstruktivismus in der Medien- und Kommunikationswissenschaft* (s. 119–145). Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Siemes A. (2011). Jak badać komunikację – dlaczego potrzebujemy podejścia jakościowego i na czym ono polega? Kontekst teoretyczny dla badań z zakresu projektowania komunikacji. *Communication Design Magazine*, 1. Dostępne na: http://cd-magazine.uni.wroc.pl/artukul/jak_badac_komunikacje/ (29.04.2011).

Siemes A. (2011a). To (nie) dom? – Komentarze do architektury domów na forach internetowych. Badanie tekstów o projektach architektury użytkowej. W: M. Graszewicz, J. Jastrzębski (red.), *Teorie komunikacji i mediów*. 4 (s. 283–304). Wrocław: Atut – Wrocławskie Wyd. Oświatowe.

Źródła materiału:

Dom 1 – badanie pilotażowe. Dostępne na: <http://www.bryla.pl/bryla/1,85301,6627068.html> (27.05.2009).

Dom 2. Dostępne na: <http://bryla.gazetadom.pl/bryla/1,85298,7914171.html> (9.11.2010).

Dom 3. Dostępne na: http://bryla.gazetadom.pl/bryla/1,85301,8256268,Nie_typowy_dom_pod_Poznaniem.html (8.04.2011).

Dom 4. Dostępne na: http://bryla.gazetadom.pl/bryla/1,85298,8912390,Plywajaca_willa_w_Amsterdamie.html (8.04.2011).

Dom 5. Dostępne na: http://bryla.gazetadom.pl/bryla/1,85298,8200590,Minimalist_House_czyli_szczyt_japonskiego_minimalizmu.html (8.04.2011).